

Nová latinská gramatika je dílo zralé učenosti, které plně vyhovuje svému poslání jako vzorná vědecká učebnice. Svůj referát končíme přáním: nemohl by prof. Tronskij napsat také takovou syntaxi latinského jazyka?

František Novotný

Ammianus Marcellinus with an English Translation by *John C. Rolfe* in Three Volumes. The Loeb Classical Library, London—Cambridge, Massachusetts. I (1956, stran L + 583), II (1956, stran 683), III (1958, stran 602).

Nové vydání Ammiana Marcellina, které připravil a anglickým překladem opatřil profesor pennsylvánské university J. C. Rolfe, má tři svazky, z nichž první obsahuje — kromě úvodního výkladu — knihu XIV.—XIX., druhý knihu XX.—XXVI. a třetí knihu XXVII.—XXXI. K Ammianovu dílu je pak připojen *Anonymus Valesianus* (III, str. 506—569). Všechny svazky jsou upraveny tak, že je latinský text na stránkách sudých — zde musím upozornit na chybné živé záhlevi u knihy XV. až XIX. — a anglický překlad na stránkách lichých. Každý svazek má svůj vlastní index a v každém jsou také dvě mapky.

Toto nové vydání Ammiana historického díla je zcela závislé na kritickém vydání Clarkově (Berlin 1910, 1915), jež Rolfe nemůže ani nechce nahrazovat, ba jeho omezený kritický aparát více méně předpokládá, že bude každý filolog i historik Clarkova vydání dále jako základního užívat. Kdežto Clark je velmi opatrný při vyplňování četných rukopisných mezer a spokojuje se tím, že doplňky navrhované filology uvádí namnoze jen v kritickém aparátě, musí Rolfe — už proto, aby mohl podat co nejsrozumitelnější překlad — mezery, pokud to jde, vyplňovat. Konjektury si vybírá jednak z těch, které znal už Clark, jednak z novějších, zejména z návrhů které podal v článku *Kritische Nachlese zu Ammianus Marcellinus* (Wiener Studien, 33. Jahrgang 1911) Robert Novák. V užití jeho konjektur spočívá ostatně hlavní — třebaš mnohde dost problematicky — přínos, který Rolfeovo vydání proti Clarkovu má. Snad tu stojí za zmínku, že Rolfe pojal do Ammianova textu z celkového počtu 66 Novákových konjektur plných 50. To ovšem prospělo na mnoha místech jeho překladu, neboť Novák se vždy snažil vyjádřit smysl doplňovaných slov přesně podle kontextu. Nejedno nové čtení převzal také od P. H. Damstéa (Mnemosyne, LV, 1927 a LVIII, 1930) a leccos i od jiných filologů, ale zcela přehlédl některé vtipné nápady Fritze Waltera (Philologische Wochenschrift, 1920 a 1922, a Philologus, XC, 1935).

Anglický překlad vedle latinského originálu je pro uživatele Ammianova díla velmi užitečný, poněvadž pomáhá při porozumění mnoha temných míst a poskytuje také tu a tam nepřímou jakýsi výklad. Rolfe totiž předkládá do angličtiny nejen úřední a vojenské hodnosti a názvy vojenských jednotek, nýbrž i místní jména. Tak jsou např. na str. 208 prvního svazku latinská jména (v akuzativu) *Argentoratum, Brotomagum, Tabernas, Salisonem, Nemetas et Vangiones et Mogontiacum*, a naproti tomu na str. 209 čteme *Strasburg, Brumath, Saverne, Seltz, Speyer, Worms, and Mayence*. Překlad má ovšem pro badatele, který k němu při studiu originálu přihlíží, i své nebezpečí, neboť ho může snadno svést na nepravou cestu. Domnívám se však, že jsou tyto případy v Rolfeově překladu jen výjimečné. Všiml jsem si totiž zatím jen dvou. První je XVI 12, 2: *scutarius perfuga, qui commissi criminis metuens poenam, transgressus ad eos post ducis fugati discessum, armatorum tredecim milia tantum remansisse cum Iuliano docebat* (I, str. 264), čemuž odpovídá překlad *a deserter from the targeteers, who, in fear of punishment for a crime he had committed, went over to them after the departure of his defeated leader, and informed them that only thirteen thousand soldiers had stayed with Julian* (I, str. 265) = *uprchlý scutarius, který obávaje se trestu za spáchaný zločin přeběhl k nim (tj. k Alamanům) po odchodu svého poraženého vojevůdce (tj. Barbationa) a informoval je, že s Iulianem zůstalo jen třináct tisíc vojáků*. A to je nelogické. Alamanové měli totiž z poraženého a na útěk zahaného Barbationova vojska zajatce (XVI 11, 14: *rapta sarcinarum et iumentorum cum calanibus parte maxima*), ale zprávy potřebovali od

někoho z armády Iulianovy, a právě odtud musil být onen zběh. Proto mám za to, že se má překládat... *přeběhl k nim a informoval je, že po odchodu poraženého vojevůdce zůstalo s Iulianem jen třináct tisíc vojáků*. Přitom postačí posunout v latinském textu čárku za slovo *eos*. To sice neučinil Clark, ačkoli to zde *cursus planus* (xxxix) umožňuje, ale Rolfe ve svém překladu jednostranně chápání této věty ještě podtrhl svým *of his defeated leader*, ačkoli v originále je pouze *ducis fugati*. Druhá nepřesnost, hraničící až s nesrozumitelností, je v překladu XXII 3, 9. Smysl druhé části toho souvětí uvádí totiž Rolfe (II, str. 196n.) podle starších překladů (srov. např. C. Büchle) chybně v souvislost s XV 2, 4 místo s XXI 13, 16. Vcelku je ovšem Rolfeův překlad přesný a výstižný.

Clarkovo kritické vydání mělo být zakončeno podrobným indexem, ale svazek II 2 už nevyšel. Proto jsou indexy Rolfovy jakousi náhradou za tento marně očekávaný svazek. Domnívám se však, že by bylo výhodnější, kdyby byl index soustředěn v jeden celek až na konci třetího svazku. Také věcné poznámky k překladu, uváděné dole pod textem, jsou často užitečné, poněvadž místy doplňují nebo upřesňují starý komentář, který vydal r. 1818 I. A. Wagner. Jeho užívání může však vytlačit z vědecké práce teprve důkladné zpracování nové, na němž už po léta pracuje P. De Jonge, ale z jeho díla *Sprachlicher und historischer Kommentar zu Ammianus Marcellinus*, resp. *Philological and Historical Commentary on A. M.*, vyšly zatím jen čtyři sešity (roku 1935, 1939, 1948 a 1953), obsahující pouze XIV. a XV. Ammianovu knihu.

Josef Česka

Albin Lesky: Geschichte der griechischen Literatur. Francke Verlag, Bern, 1957/58, str. 823.

Nové dějiny řecké literatury z pera profesora vídeňské university A. Leského vycházely nejdříve v sešitech, jejichž obsah podrobně rozebral *Fr. Zucker* v DDL (poprvé Jhg. 78, 1957, sl. 784n.). Později vyšly samostatně v jednom mohutném svazku. Autor podává literární a zčásti i jazykový rozbor starořeckého písemnictví spolu s historickými zprávami, jež se váží k dílu anebo jeho autoru. Nejvíce se v knize ovšem uplatňuje literární hledisko. Základní rozdělení je historické, dějiny se dělí v sedm hlavních kapitol: I. *Die Überlieferung der griechischen Literatur* (13n.), II. *Die Anfänge* (18n.), III. *Das Homerische Epos* (22n.), IV. *Die Archaische Zeit* (86n.), V. *Das Zeitalter der griechischen Polis* (225n.), VI. *Der Hellenismus* (591n.), VII. *Die Kaiserzeit* (733). Jejich subkapitoly jsou sestaveny pružně podle nejpříhodnějšího hlediska, např. podle jednotlivých druhů (archaické údobí), podle času (údobí polis) anebo místa (helénismus), přičemž jsou ovšem vzata v úvahu i ostatní hlediska.

Lesky nechtěl ve svých příručních dějinách podat rozbor celé řecké literatury, nýbrž se zaměřil na ta období, případně na ty literární druhy, jež jsou nejvíce důležitá pro pozdější, zejména dnešní dobu. Tento záměr zdůrazňuje i v úvodě, kde se prohlašuje za kritického stoupence historismu, tzn., že hodnotí — a v tom je do jisté míry subjektivní prvek — autory podle jejich významu a ne rovnocenně. Nehodnotí tedy stejně např. Homéra a Musaia, ba celé římské období má právě tolik stran jako Homér. Také křesťanskou literaturu, až na řecko-židovskou, vrcholící Filonem, nepojal do svých dějin. Literární dílo chápe L. jako historický produkt určité doby, v němž je možno nalézt její obraz, neboť básník sám je utvářen podmínkami své doby (srov. v tom smyslu výklad o Aischylovi 225). Některé projevy anebo představy se mohou mnohdy objevit i vícekrát v různých dobách. V těchto případech je však shodný jen název těchto představ, kdežto jejich obsah je různý, což je dáno jejich vznikem v odlišném prostředí (např. Díké u Hesioda a Solona — 117/8). Právem proto věnuje autor těmto podmínkám náležitou pozornost. Avšak před nějakým souvislým výkladem o charakteru té které doby dává přednost tomu, že určité události, mající význam pro další výklad — ať autora (srov. 225 Aischylos) či druhu (srov. 427 Politisches Schrifttum) — vykládá v úvodě k těmto oddílům. Takto si počíná zvláště v kapitole šesté (helénismus), kde odděleně podává výklad o poměrech v Athénách (591)